

характеризуються наступною частотністю: Abend (75), Morgen (32), Tag (28), Nacht (23):

*Guten Abend, gut' Nacht,
von Englein bewacht,
die zeigen im Traum
dir Christkindleins Baum.
Schlaf nun selig und süß,
schau im Traum's Paradies / Guten Abend, gut' Nacht/.*

Среди наречных репрезентаций времени своей частотностью выделяется наречие *dann* (29%), *jetzt* (24%), *immer* (19%), *oft* (8%), *einmal* (7%), *morgen* (7%), *heute* (5%), *früh* (0, 5%), *spät* (0,5%).

Следует отметить, что в текстах ННП с временными формами, выражающими прошлое, не было зафиксировано употребление наречия *gestern*. О прошлых событиях в песнях-повествованиях используется наречие *einmal*, реализуя семы “раньше, давно” и “один раз, не повторяясь” [Duden 2011, с.485]. Данный факт можно объяснить тем, что в песнях описываются события не актуальные, а произошедшие много лет или даже столетий назад. Отсюда популярность формы “исторический презент”.

Темпоральную сетку текстов ННП образуют также сложноподчиненные предложения с темпоральными союзами, исследование которых представляется перспективным.

Итак, темпоральное пространство ННП формируется всеми временными формами за исключением формы футур 2. Наиболее популярными формами являются презент, претерит и перфект, характеризующие тексты разговорно-бытовые, что позволяет утверждать: тексты ННП, как тексты фольклорные, близки по темпоральному регистру к разговорному языку. Статистика показывает, что большая часть текстов ННП политемпоральны, монотемпоральными являются только тексты с формой презент, чаще в значении исторический презент.

Литература

Белозорова Ю.С. Когнітивно-дискурсивна концептуалізація часу в сучасній німецькій мові: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Белозорова Юлія Сергіївна. – Запоріжжя, 2004. – 225 с. Разинкина Н.М. Стилистический анализ текста / Н.М.Разинкина. – Дубна: Феликс+, 2013. – 344 с. Deutsches Universal Wörterbuch – Mannheim [u.a.]: Dudenverlag, 2011. – 2122 S. Moskalskaja O.I. Grammatik der deutschen Gegenwartssprache / Moskalskaja O.I. – М.: Высшая школа, 1983. – 366 S. Schendels E.J. Deutsche Grammatik / Schendels E.J. – М.: Высшая школа, 1982. – 400 S.

УДК: 811.133.1'373: 81'255 4

ШАРГАЙ І.Є.

(Запорізький національний університет)

РОЛЬ ЛЕКСИЧНОГО ПОВТОРУ У ТВОРІ Ж. ДЕРРИДИ «ПРИВИДИ МАРКСА» ТА СПОСОБИ ЙОГО ВІДТВОРЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

У статті розглядається специфіка функціонування лексичного повтору у філософському трактаті Ж. Дерриди «Привиди Маркса» та способи відтворення його семантико-стилістичних функцій в перекладі на українську мову.

Ключові слова: філософський дискурс, деконструктивізм, лексичний повтор, переклад, еквівалент, відповідник, трансформація.

Шаргай І.Є. Роль лексического повтора в работе Ж.Деррида «Призраки Маркса» и способы его воссоздания в переводе на украинский язык. В статье рассматривается специфика функционирования лексического повтора в философском трактате Ж. Деррида «Призраки Маркса» и способы воссоздания его семантико-стилистических функций в переводе на украинский язык.

Ключевые слова: философский дискурс, деконструктивизм, лексический повтор, перевод, эквивалент, соответствие, трансформация.

Shargai I. Lexical Repetition in “Spectres de Marx” by J. Derrida and in Ukrainian Translation. The article reveals the peculiarities of lexical repetition in philosophical treatise “Spectres de Marx” by J. Derrida and methods of rendering its semantic and stylistic functions in Ukrainian Translation

Keywords: philosophical discourse, deconstructivism, lexical repetition, translation, equivalent, transformation.

Сучасне суспільство, що визначається передусім, як суспільство інформаційне, не може існувати без якісного інформаційного обміну думками. До того ж, за слушним зауваженням Н.В. Бевз, сучасна людина перебуває в процесі перманентної комунікації, в якій зовнішня (іноземна) інформація відіграє не менш важливу роль, ніж вітчизняна [Бевз 2011, с.38]. У таких умовах, звісно, зростає роль перекладу, який уможлиблює доступ до іншомовної інформації. Він виступає посередником в передачі знань і задовольняє численні запити сучасного суспільства. Треба відзначити, що до 90-х років ХХ ст. перекладів українською мовою творів західної та світової філософської думки не існувало, але в останні роки в Україні спостерігається підвищення інтересу до перекладів філософських творів, оголошуються навіть конкурси на кращий переклад текстів цієї галузі знання. Водночас, проблеми перекладу такого специфічного мовленнєвого явища, яким є філософський дискурс, майже не були об'єктом уваги сучасних перекладознавчих студій. Це пояснюється, на наш погляд, складністю і багатогранністю процесу перекладу текстів цього типу дискурсу, яким притаманні певні лексичні, граматичні та стилістичні властивості.

Мета нашої роботи полягає у вивченні семантико-стилістичної ролі лексичного повтору у філософському трактаті відомого французького філософа сучасності Ж. Дерріди «Spectres de Marx» («Привиди Маркса») та дослідженні способів відтворення цього лінгвістичного явища в перекладі українською мовою, запропонованому І. Донченком.

Об'єктом дослідження цієї роботи є лексичний повтор у творі відомого французького філософа-деконструктивіста Жака Дерріди «Spectres de Marx».

Предмет дослідження – вивчення способів і засобів відтворення в перекладі українською мовою семантико-стилістичної ролі виокремленого лінгвістичного явища.

Одним із важливих засобів індивідуально-авторського, естетичного та ідейного впливу на читача вважається лексичний повтор. Цей стилістичний прийом є семантично значущим елементом, який формує змістовну структуру тексту, на що звертали і звертають увагу як вітчизняні, так і зарубіжні лінгвісти (О. Бекетова, П. Вдовиченко, В. Гак, Н. Єрьоміна, Н. Кожевнікова). Література постмодернізму засвідчує широкий спектр підходів до пояснення повтору як стилістичного прийому, оскільки повтор характеризується багатозначністю, специфічністю використання, індивідуально-авторським розумінням та складністю архітекtonіки сучасних творів [Ткаченко 1997, с. 108]. Так, у стилістиці повтор – «це фігура мови, що полягає у дво- або кількаразовому використанні в межах контексту в певній послідовності тотожних чи подібних звуків, слів або їх частин, синтаксичних конструкцій, вжитих компактно або дистантно, для досягнення відповідного виражального чи виражально-зображального ефекту [Ткаченко 1997, с. 50]. Текстова семантика мовних одиниць формується в процесі створення змістової зв'язності тексту твору Ж.Дерріди «Привиди Маркса», як і будь-якого тексту постмодернізму, і є результатом взаємодії лексичних значень слів, які «підривають» структуру вихідних текстів, потім вступають у нові внутрішньо-текстові взаємодії для реалізації деконструктивної настанови автора. Лексичний повтор у текстах постструктуралізму та деконструктивізму не може розглядатися як дублювання елементів текстової структури. Відношення між компонентами лексичного повтору виникають як результат взаємодії постійних і змінних компонентів їхньої семантичної структури, яка актуалізується контекстом. У творі Ж. Дерріди лексичний повтор є частиною тієї гри, яка наскрізно проходить через увесь твір, зумовлюючи його тематичну організацію, експресивність та ідейно-сміслову навантаженість.

Аналіз текстових елементів з лексичним повтором виявив його поліфункціональність у французькому творі та, як наслідок, застосування перекладачем різноманітних засобів для перекладу українською мовою. Наприклад:

«Le spectre dont parlait alors Marx était là sans être là. Il n'était pas encore là. Il ne sera jamais là. Il n'y a pas de Dasein du spectre mais il n'y a pas de Dasein sans l'inquiétante étrangeté, sans l'étrange familiarité de quelque spectre. Qu'est-ce qu'un spectre ? Quelle est son histoire et quel est son temps?»

«Привид, про який говорив тоді Маркс, був там, не будучи там. Його ще там не було. Його там ніколи і не буде. Не існує Dasein привида, але немає Dasein без тривожної дивини, без дивної тривожності деякого привида. Що таке привид? Яка його історія та яким є його час?».

У наведеному прикладі лексема «spectre» перекладається українською мовою методом узагальнення семантики вихідної мовної одиниці, оскільки у французькій мові слово «spectre» має більш вузьке значення, ніж українське слово «привид». До того ж, у тексті першоджерела лексичний повтор реалізується через паралелізм синтаксичних структур: французька лексема «spectre» вживається в тексті в чергуванні з німецькою лексемою *Dasein* (*dasein* з нім. «буття, існування, присутність»). Використовуючи повтор, автор підкреслює і наполягає на невід'ємності привидів від буття або ж буття від привидів: вони один одного безкінечно переслідують, змінюють, чергуються, а повторення двох лексем (*spectre* та *Dasein*) створює в тексті ефект повторюваності, нескінченності буття як метафізичного поняття. Тому, зважаючи на філософський зміст французького тексту, напрямок та особливості стилю письменника, український перекладач вважає за необхідне зберегти в перекладі паралелізм українського поняття «привиди» із німецьким *Dasein*, що максимально повно передає ідейне наповнення твору першоджерела. Отже, використання лексичного повтору репрезентує специфічні семантико-стилістичні функції та увиразнює смислове навантаження філософського дискурсу.

Окрім того, лексичне значення слова, що актуалізується контекстом, часто виступає в одному зі своїх варіантів і є базовим компонентом семантичного повтору. Цей останній передбачає наявність різних відтінків значень, які мають імпліцитний засіб вираження, а лексичний повтор є одним із важливих засобів експлікації внутрішньо-текстового змісту [Майстренко 1991, с. 263- 264]. Наведемо приклад:

«Question de répétition : un spectre est toujours un revenant. On ne serait pas contrôlé les allées et venues parce qu'il commence par revenir».

«Питання повторювання: привид – це завжди те, що повертається. Неможливо контролювати це ходіння туди-сюди, бо він починає з того, що повертається».

Цей приклад засвідчує наявність перекладацьких трансформацій на лексико-семантичному та синтаксичному рівнях. Перекладач відштовхується від того, що в оригіналі не ставиться запитання, а скоріше розкривається, пояснюється той факт повторюваності привидів, які завжди повертаються. До того ж у французькому тексті використовується алюзія на закономірний хід історії людства, на історичні події, які періодично повторюються. Для адекватного відтворення в українському перекладі змісту першоджерела французькі мовні одиниці зазнають значних лексико-граматичних трансформацій. Спираючись на семантику французького слова «venir», перекладач вважає за доцільне в першому випадку замінити похідний від нього дієприкметник теперішнього часу «revenant» підрядним означальним реченням; знову ж таки, похідне від «venir» дієслово – «revenir», яке в оригіналі вживається у формі інфінітива з прийменником, в українському перекладі піддається лексико-граматичній трансформації – заміні підрядним реченням. Крім того, український вказівний займенник «те, того» виділяє дієслово «повертатися», яке становить семантичне ядро всього речення. Треба також зауважити, що в перекладі частково відтворюється стилістичний ефект повтору першоджерела. Цікавим є те, що слово «répétition» передається як «повторювання», а не «повтор» або «повторення». Перекладач віднайшов віддієслівний іменник, який якнайкраще передає значення французького поняття – безпосередньо сам процес, дієвість привида, його «ходіння туди-сюди».

Звернемося до іншого прикладу:

«Mais les spectres de Marx entrent en scène de l'autre côté. Ils se nomment selon l'autre voie du génitif – et cette autre grammaire dit plus que la grammaire. Les spectres de Marx, ce sont aussi les siens. Ce sont peut-être d'abord les fantômes, qui l'ont habité, les revenants dont Marx aura été occupé lui-même et dont il aura voulu d'avance faire sa chose... ».

«Та привиди Маркса виходять на сцену з іншого боку. Вони називаються згідно з іншим способом генітива – і ця інша грамати́ка говорить більше, ніж грамати́ка. Привиди цього Маркса – це також і його привиди. Можливо, що, насамперед, це фантоми, які населяли його самого, привиддя, якими Маркс, може, сам займався і з яких він, можливо, насамперед бажав створити щось своє...».

Як бачимо з наведеного уривку, повтор виражається паралелізмом, повним повтором прийменника, графічним його виділенням *de*, використанням синонімічних понять, які створюють лейтмотив цього твору та втілюють основний задум автора. В українському тексті перекладач вдало відшукує лексичні відповідники шляхом смислової компенсації, заміни частин мови та частковим антонімічним перекладом.

Привертає до себе увагу повтор прийменника «*de*» у французькому словосполученні «*les spectres de Marx*», яке передається двома способами – «привиди Маркса» та «привиди цього Маркса». До того ж, цей повтор підсилюється графічним виділенням. У першому випадку перекладач використовує український еквівалент – «привиди Маркса». У другому випадку перекладач додає вказівний займенник «цей», який експлікує в українському тексті бажання Дерріди повторити і виокремити навантаження вихідного виразу «*les spectres de Marx*». Значні розбіжності в граматичній структурі та типологічні ознаки української і французької мов не дають можливості зберегти граматичне значення прийменника *de*, який в тексті першоджерела слугує для виокремлення приналежності – «привидів Маркса». Проте в українському варіанті здійснюється компенсація на лексичному рівні шляхом заміни французького присвійного займенника «*siens*» лексичним відповідником «привиди»: «*Les spectres de Marx, ce sont aussi les siens*» – «Привиди цього Маркса – це також і його привиди». Синонімічний ряд, утворений лексемами «*spectres*», «*fantômes*», «*revenants*», перекладається відповідними українськими лексичними одиницями: «*spectres*» передається еквівалентом «привиди»; «*les fantômes*» – калькою «це фантоми», де вказівний український займенник транслює в перекладі зміст означеного артикля французької мови; «*revenants*» – як «привиддя». Перекладач вдало відшукує в українській мові контекстуальний відповідник «привиддя», який виступає в мові синонімом до слова «привид» і утворюється від дієслова «привиджуватися». Такий переклад якнайкраще передає семантику французької лексичної одиниці «*revenants*», яка є похідною від дієслова «*venir*». Отже, ми бачимо в перекладі заміну повтору представленим синонімічним рядом, повним лексичним повтором.

Вступаючи у взаємозв'язок з мовними одиницями інших рівнів, лексичний повтор сприяє виявленню загальних семантичних ознак, покладених в основу зв'язності цілого тексту чи його окремих фрагментів. Повтор кореня слова стилістично увиразнює специфіку філософського твору й виявляється при цьому як засіб підсилення деконструктивної спрямованості автора оригіналу. Розібрати, розвінчати, здійснити морфологічну деструкцію вихідної лексичної одиниці і шляхом її багаторазового повтору вивести істинно нове, справжнє поняття.

Наступний випадок перекладу становить особливий інтерес з точки зору передачі засобами української мови кореневого повтору тексту першоджерела.

«On construit alors toutes les alliances possibles pour conjurer cet adversaire commun « le spectre communiste ». L'alliance signifie: mort au spectre. On le convoque pour le révoquer, on ne jure que par lui mais pour le conjurer. On ne parle que de lui. Mais que faire d'autre, puisqu'il n'est pas là, ce fantôme, comme tout fantôme digne de son nom ?»

«Отож і створюють тоді усі можливі альянси, щоб подолати цього спільного ворога, «приви́да комунізму». Альянс означає: смерть привидові. Його викликають, щоб відкликати, клянуться лише ним, але це щоб проклясти його. Про нього тільки й говорять. Але що ж іще можна вчинити, бо його ж тут немає, цього фантома, як будь-якого фантома, гідного цього наймення ?»

Як свідчить наведений приклад, перекладач підбирає такі відповідники до французьких повторюваних дієслів, які максимально влучно передають і філософський зміст, і стилістичне забарвлення мовних одиниць оригіналу, в якому лексичний повтор утворює

антитезу. Для французької лексеми «conjure» в українському тексті наявні два варіанти перекладу – «подолати» та «проклясти». Перший варіант перекладу виступає контекстуальним відповідником, оскільки саме сполучення «подолати спільного ворога» є часто вживаним в українській мові. У пошуках другого варіанту перекладу перекладач відштовхується від значення лексичної одиниці «jurer» та способу словотворення «conjurer» і, використовуючи засоби, властиві українській мові, віднаходить вдалий еквівалент – «проклясти». Такий переклад зберігає смислове протиставлення (клясти/проклясти) та є водночас частковим лексичним повтором. Подібний метод використано й при відтворенні французького слова «révoquer»: кликати – відкликати, де морфема « від-» має сему, яка позначає віддалення, відстань, від'єднання тощо.

Варто звернути увагу на передачу французьких лексем «spectre» і «fantôme», де остання лексема передається калькуванням «фантом», а лексема «spectre» – еквівалентом «привид». Ця лексична одиниця є лейтмотивом усього твору, і перекладач не обходиться, працюючи над твором, без лексико-семантичних заміни чи смислових компенсацій, що демонструють попередні приклади. У французькому реченні простежується «малюнок» Ж. Дерріди: подвійний повтор лексеми «fantôme» йде за подвійним повтором лексеми «spectre», яка має обмежену сферу застосування і вживається як термін у французькій мові. Такий спосіб організації повтору створює у французькому тексті відношення з особливим смисловим відтінком, сприяє розвитку семантичного простору тексту.

Лексичний повтор виконує в аналізованому творі й номінативно-експресивну роль, використовуючись для підсилення й увиразнення філософських понять, специфіки термінологічного характеру висловлювання, які властиві філософському дискурсу Ж.Дерріди.

«Il n'y a plus, il n'y a jamais eu de scholar capable de parler de tout en s'adressant à n'importe qui, et surtout aux fantômes. Il n'y a jamais eu de scholar qui ait vraiment en tant que tel, affaire aux fantômes. Un scholar traditionnel ne croit pas aux fantômes – ni à tout ce qu'on pourrait appeler l'espace virtuel de la spectralité».

«Більше немає та ніколи й не було scholar, спроможного говорити про все, звертаючись до будь-кого, та особливо до фантому. Ніколи і не було scholar, що як такий міг би мати справу з фантомом. Традиційний scholar не вірить у привидів – ні в усе те, що можна було б назвати віртуальним простором спектральності».

Як бачимо, у наведеному прикладі здійснюється повтор іншомовного терміна, який перекладач повністю зберігає в українському варіанті перекладу. Відзначимо, що англійське слово *scholar* має декілька значень: 1) учений гуманітарних наук; 2) філолог (звичай класики); 3) той, хто добре володіє іноземними мовами. І. Донченко вважає за доцільне повністю зберегти вихідну форму англійського іменника *scholar* в українському реченні. У тексті перекладу не подаються й посилання щодо значень іншомовної лексичної одиниці. У цьому реченні, на відміну від попередніх прикладів, французька лексична одиниця «fantôme» перекладається двома лексичними одиницями: «фантоми» та «привиди». На нашу думку, ця лексико-семантична трансформація дає змогу уникнути в перекладі повтору мовної одиниці «фантом», проте частково втрачається ритм, динаміка першоджерела, його смислові нюанси, а також композиційна структура тексту, які реалізуються через послідовне чергування понять «*scholar*» і «*fantôme*».

Отже, як показало наше дослідження, лексичний повтор у філософському трактаті Ж.Дерріди «Привиди Маркса» забезпечує експресивність та образність текстових сегментів французького оригінального твору, актуалізуючи внутрішньоформові значення, за якими і визначається їх інтерпретаційно-смислове наповнення. Використання І. Донченком при перекладі на українську мову комплексного підходу до вирішення надскладних завдань, пов'язаних з відтворенням специфіки філософського дискурсу, уможливило збереження функцій, які виконує лексичний повтор в оригінальному творі.

Література

Бевз Н. В. Переклад філософських текстів у сучасному культурному просторі України / Н. В. Бевз // Вісн. Житомир. Держ. ун-ту.– 2001. – Випуск 56. Педагогічні науки. – С. 38– 41. *Майстренко К.А.* Аналіз прийомикової семантики в конструції V + Pr + N (на базі романських мов) / Майстренко К.А. // Актуальні проблеми сучасного літературознавства і мовознавства: Збірник праць.– К.: НМК ВО, 1991.– С 263 – 269. *Ткаченко А.О.* Мистецтво слова (Вступ до літературознавства) / Анатолій Олександрович Ткаченко.– К.: Правда Ярославичів, 1997.– 448 с. *Дерріда Ж.* Привиди Маркса: Держава заборгованості, робота скорботи та новий Інтернаціонал: пер. з фр. І. Донченка / Жак Дерріда. – Харків : Око, 2000 . – 272 с. *Derrida J.* Spectres de Marx [Електронний ресурс] / Derrida Jacques. – Режим доступу: URL <http://www.philosophyol.com/pol/attachments/pe/UploadFiles/200710/20071001114306849.pdf> – Назва з екрана.

УДК 378.147:81'246.2(045)

GRYNYUK S.*(National Aviation University)*

SOME THEORETICAL ASPECTS OF SECOND LANGUAGE ACQUISITION AND LEARNING

This article highlights the general updated overview of second language acquisition policy. It outlines its major notions and concepts without laying the claim to exhaustiveness of the discussed issue. Thus, it considers the basic theories of learning, factors that affect second language acquisition and learning, basic principles and procedures of the most recognized and commonly used approaches and methods for teaching a second language.

Keywords: second language acquisition, conception of learning, basic theories of learning, internal and external factors; theoretical approaches and methods for teaching a second or foreign language.

Гринюк С.П. Деякі теоретичні аспекти викладання та вивчення мови як другої іноземної. У статті висвітлено стан розвитку іншомовної політики з урахуванням сучасних тенденцій та підходів, які сьогодні мають місце у суспільстві. Подається аналіз основних теорій навчання, принципів, методів навчання другої іноземної мови та факторів, які складають стрижень процесів навчання і вивчення мови як другої іноземної.

Ключові слова: друга іноземна мова, концепція навчання, теорії навчання, теоретичні підходи та методи викладання другої іноземної мови.

Гринюк С.П. Некоторые теоретические аспекты преподавания и изучения языка как второго иностранного.

Статья рассматривает процесс развития статуса иностранного языка, принимая во внимание текущие тенденции и подходы, которые имеют место в обществе и вызваны глобальными трансформациями в мире. Анализируются основные теории обучения, принципы, методы и факторы, которые составляют основу процессов преподавания и обучения языка как второго иностранного.

Ключевые слова: второй иностранный язык, концепция обучения, теории исследования, теоретические подходы и методы преподавания второго иностранного языка.

Stating a problem. Second language acquisition research (SLA) is an extremely investigated field of study which has attracted much research work in the last decades. Much progress has been made in gaining a better understanding of the processes involved in learning second languages, as well as the crucial factors which affect this process, but much more work still remains to be done in these areas.

Language acquisition is very similar to the process children use in acquiring first and second languages. It requires meaningful interaction in the target language – natural communication, in which speakers are concerned not with the form of their utterances but with the messages they are conveying. Error correction and explicit teaching of rules are not relevant to language acquisition but caretakers and native speakers can modify their utterances addressed to acquirers to help them understand, and these modifications are thought to help the acquisition process. Also, the researches in this area put emphasis on unconscious and conscious language learning. The former argues that the acquirers need not have a conscious awareness of the “rules” they possess, and may selfcorrect only on the basis of a “feel” for grammaticality. On the other hand, the latter is thought to be helped a great deal by error correction and the presentation of explicit rules that, in its turn, helps the learner come to the correct mental representation of the linguistic generalization. Whether such feedback has this effect to a significant degree remains an open question.